

19.

ACC. N:R M. 16068:1-6.

Landskap: Skåne Upptecknare: Wihlborg Larsson, Perstorp
 Härad: N. Åsbo f. 1898 i Perstorp
 Socken: Perstorp Berättare: upptecknaren m. fl.; se sid. 1
 Uppteckningsår: 1964 Berättarens yrke:
 Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Ungdomens sammankomster och nöjesliv. s. 1-6. LM F 123

Skriv endast på denna sida.

UNGDOMENS SAMMANKOMSTER OCH NÖJESLIV.

Vad de "gamle" berättade.

Enligt vad som blivit upptecknat av min farmoders berättelser, så brukade ungdomen i hennes ungdom samlas ute i en ekbacke i närheten av Perstorps kyrkby för att leka. Detta bör ha varit på 1850 talet. Tyvärr har icke de olika slags lekar som förekommit blivit upptecknade. Hon omtalade att en slags tävling mellan ridande förekom, där man red under en uphängd tunna som skulle slås sönder med påkar. Det kallades slå "katten" ur tunnan. En vinflaska omvirad med halm låg inne i tunnan. Vidare förekom logdanser och julkalas. En mycket minnesgod person, förre nämndemannen Sven Johansson, 1868-1950, omtalade att dans i det gröna förekom sommartid ute i en trädbacke, där det dansades tills "gräset var uppsplitet". Musiken var ganska "provisorisk", någon hade harmonika eller munspel. Några föreningar som anordnade nöjestillställningar talade han inte om. Hans ungdom bör ju varit på 1880 talets senare år och ungefär samtida med min moders, hon var född 1858 och sålunda något äldre, men enligt vad hon berättade tillgick det likadant då hon var ung. Hon sade att det inte alltid fanns musik vid danserna, utan de dansande sjöngo melodierna. En kvinna Nelly Andersson död 1925, brukade lära oss vissalekar då vi voro barn, huruvida dessa lekar brukats även av äldre i hennes ungdom, vet jag ej. Lekarna voro mest sittlekar, som "gömma ringen" och "denna dalern den skall vandra", o.s.v. Det är mycket möjligt att ungdom roade sig med sådana lekar på kalasen under hennes ungdomstid. Vidare omtalade hon dans i det gröna, säkert det mest anlitade sommarnöjet innan utedansbanorna av bräder kommo till. Den stora "väckelse" som drog fram över trakten på 1880 talet föranledde upphörande av en del av ungdomens nöjen, de ansågos "syndiga", i synnerhet dansen i par. Det var först i och med föreningsbildandet som nöjeslivet åter började florera. Skytteföreningarna som bildades i slutet av 1890 talet och början av 1900 talet äro bland de första som anordnade fester i skogsparker, givetvis för att förstärka sina kassor.

Jug 123

12/
13-64

UNGDOMENS SAMMANKOMSTER OCH NÖJESLIV.

Direkt efter frågelistans uppställning.

Man räknades som barn tills man blivit konfirmerad. Ändring i klädsel och frisyra bestod i långa byxor för gossarna och långa kjolar för flickorna, samt att håret hos gossarna fick växa, vanligen kammades bena, för flickorna blev det uppsättande av håret, inte längre hängande flätor å ryggen. Ungdomarna samlades icke i byalag, utan hela socknens ungdom träffades, dels i den s.k. parken, dels i missionshusen om ungdomen kom från religiösa hem. Några grupperingar såsom sociala grupper, könsgrupper eller åldersgrupper förekom ej. Några stridigheter mellan religiösa ungdomsförenings medlemmar och profana föreningar förekom ej. Man tolererade vanligen andras åsikter. Något förhållande till stadsungdom förekom ej, då ingen stad fanns på flera mils avstånd. De religiösa ungdomsföreningarna voro två, den ena ansluten till Fosterlandsstiftelsen, den andra till Missionsförbundet. Dessa två föreningar fingo sitt medlemsantal huvudsakligen från den gamla allmogens led. I början av 1900 talet bildades en IOGT förening och en Verdandiförening. Politiska ungdomsföreningar fanns ej under de första femton åren av detta århundrade. Det var först i och med industriernas tillväxt och deras rekrytering av arbetare från andra orter, som politiken började göra sig påmint. En idrottsförening bildades 1919, men den hade dålig vind i seglen från början, ty den fick inte något kommunalt anslag att begynna sin verksamhet med. Endast tack vare medlemmarnas offervilja och några få intresserade personers stöd kunde den hållas i gång, men måste nedläggas efter ett par år. Dock bildades en ny ganska snart och denna äger ännu bestånd. Efterhand blevo de kommunala myndigheterna mera förstående och tilldelning av tipsmedel hjälpte föreningen att anlägga idrottsplats. I slutet av 1920 talet bildades en folkdansförening, men den kunde icke länge vara i gång.

Någon övervakning från föräldrarnas sida över ungdomens nöjesliv kan man icke säga ha förekommit. Givetvis fingo ungdomarna förmaningar i hemmen, men det stannade därvid. Att många äldre personer förfasade sig över ungdomens nöjen är ju givet, man ansåg att det varit bättre förr. Dock måste man medgiva att ungdomen vanligtvis uppförde sig städat.

Sommartiden samlades ungdomarna i "parkerna" lördagskvällar och söndagar

då där var s.k. fester, såsom skyttefest, idrottsfest o.d. I hemmen träffades mindre antal ungdom vid julkalas och födelsedagsfirande. Vid bröllop samlades vanligen mycket folk att se brudparet, detta på kvällen efter vigseln, dock var det inte enbart ungdomar. Vintertid fanns inga andra tillställningar att samlas vid än föreläsningsföreningens föreläsningar.

Första maj firades inte på annat sätt än att demonstration företogs av de fackföreningsanslutna, med föredrag och dans efteråt på kvällen, men de första åren var det inte på dagen 1:a maj, utan näst följande söndag och skedde inte innan 1910. Resor till städer eller utlandsresor förekom ej.

Fridagar under året var den s.k. friveckan för tjänstefolk 24 okt.-1 nov. och en marknad dag vid den stora sommarmarknaden i Åby vid Klippan, dit drog folk från alla håll, förutom ungdom som mest cyklade, även äldre med hästskjutsar, med tåg och gående från närmaste trakt. Det har berättats att i äldre tid gick folk miltals till denna marknad, med början kvällen och natten före marknadsdagen. Marknaden skall ha varat två dagar under 1800 talet. Vad man roade sig med då ungdomen träffades i parkerna? ja det var givetvis dans efter orkester, danser som då voro moderna, vals, hambo, polka och mazurka. En del unga män hade spritflaskor i fickorna och det förekom ju att några blevo berusade, men de tillhörde inte publikens flertal. Till parkerna kom ungdomarna mest pr cykel, åtminstone männen, av flickorna var det väl inte så många som hade cykel, de gingo dit i sällskap, men åkte vanligen därifrån sittande på ynglingarnas cyklars ram.

Hur parbildningen tillgick är svårt att säga något som var regel. Allt för stor skillnad i ålder förekom vanligen ej och om möjligt var nog den ekonomiska likställigheten avgörande. Några andra gåvor än ringar förekom väl knappast, möjligen presenter vid födelsedagar. Några speciella dagar för ringväxling kan man knappast tala om, det kunde bli vid någon högtid eller vid någon av kontrahändernas födelsedagar. Hengift i den meningen att brudens föräldrar förärade de nygifta någon större penningssumma var inte brukligt. I stället hjälptes vanligen både hans och hennes föräldrar åt att skaffa bostad, hus och hemman åt de unga, allt efter råd och lägenhet. Sedan industrien utvecklats brukade många av de yngre ta anställning där, ett fåtal emigrerade till USA, den tiden för den stora emigrationen ligger längre tillbaka mot 1800 talets mitt. Så småningom har denna ort blivit allt mera industrialiserad och ungdom som söker sig till jordbruket är fåtalig.

UNGDOMENS SAMMANKOMSTER OCH NÖJESLIV.

I början av 1900 talet fanns det i denna ort några föreningar i vilka ungdomarna umgingos. Sålunda fanns en IOGT loge med några medlemmar, en avdelning av Verdandi, en skytteförening och två kristliga ungdomsföreningar. Sedan 1880 och 90 talen då en stark "väckelse" gick genom trakten hade en del av torpare- och småbrukarfamiljerna kvar en viss aversion mot andra sammanslutningar för ungdom än de kristliga ungdomsföreningarna. Att ansluta sig till någon förening som hade dans på sitt program, ansågs som syndigt. Vidare var anslutning till arbetarrörelsen av ondo, ty socialismen var ju motståndare till kyrka och präster. Någon upplysning genom föredrag fanns ej, ej heller någon press, den enda tidning som "småfolket" läste var en veckotidning på två blad, denna tidning utgavs av en större högertidning i Hälsingborg och dess inställning till arbetarrörelse och tiden nya krav var på förhand given. Det var först i och med industrierna som hade kommit i gång vid tätorten, som föreningsrörelsen började. Men många av de äldre inom allmogen förfasade sig över socialism och den "gudlöshet" denna förde med sig. Man kan om det första årtiondet av 1900 talet säga, att föreningarna tillhörde två olika kategorier, dels arbetarnas fackförening, föreningen Verdandi och goodtemplarföreningen, dels de två kristliga ungdomsföreningarna. Vi som då voro barn hade givetvis inga egna meningar om hur det förhöll sig, vi fingo träffas i söndagsskolan, men nog drog vi till "parken", om inte för annat, så för att se de fyrverkerier som brukade avsluta skyttefester na. De kristliga ungdomsföreningarna föreföllo oss tråkiga och dessa kommo icke heller att värva några nya medlemmar bland oss, då vi vuxit ur barnskorna. Som barn räknades man tills man genomgått konfirmationen, vilket skedde vid 13 å 14 års åldern, beroende på kunskapsmättet när man fick sluta skolan. Ändring i klädsel skedde i och med konfirmation, gossarna fingo hellånga byxor, vilket aldrig var bruk under skoltiden, flickorna fingo långa kjolar och "satte upp" håret, d.v.s. de hade inte hängande hårfältor sedan. Gossarna som under skoltiden hade allt håret kortklippt intill huvudet, läto håret växa och kammade bena, antingen mitt å huvudet eller ena sidan, vanligast den vänstra. Vid konfirmationen utrustades vanligen gossarna med fickur, det var inte många som hade sådana innan.

I och med att vi blivit "vuxna" kunde vi röra oss mera fritt och de söndagar det var någon tillställning i "parken" voro vi nog där. Vi skaffade oss cyklar vid denna ålder och kunde transprtera oss långt från hemtrakten och bevistade tillställningar i "parker" på andra ställen. Detta var dock endast under sommartiden som parktillställningarna voro i gång. Under vintern fanns intet annat i underhållningsväg än de föreläsningar som en nystartad föreläsningförening höll i folkskolans lokal i tätorten. Föreläsningarna voro mest i s.k. nyttiga ämnen, möjligen någon gång historiska sådana, föreläsarna voro säkerligen belästa personer och deras utläggningar över de förelästa ämnena bra, men publiken hade mestadels tråkigt. (Jag tror här föreligger en viss likhet med Ibsens "fanden", som talade till fel publikum). Billigt var det att höra på, endast 10 öre pr kväll. Ett sockenbibliotek hade uppsatts, egendomligt är att dåtida socknens "stöttepinnar" kunde förmå sig till anslag till bokinköp. Socknens styrelse sköttes mestadels av några äldre bönder, som endast sågo till att alla utgifter bleve så små som möjligt. Bokbeståndet i detta bibliotek var blott ett par hundra band de första åren, men läslusten var stor och efter hand måste fler böcker inköpas. De långa vinterkvällarna i fotogenlampans sparsamma sken blevo läskvällar under dessa år, d.v.s. 1910 till 1916. Några sammankomster mellan ungdomar förekom ej under vintrarna, möjligen träffades somliga å de då vanliga julkalasen och vid födelsedagar. Biograf var inte vanligt. Någon gång kom en kringresande föreställare av "levande bilder", visningarna skedde i skolsal, eller då det var religiös film, i kyrkan. Dessa föreställningar drog så mycken publik som lokalerna kunde rymma. Den första visningen i denna ort skedde 1905, då en hemvändande svenskamerikan hade en apparat med sig och några korta filmer. Samtidigt spelade han grammofon, något som de flesta aldrig hört förut och tyckte det var mycket bra, ehuru man ju numera kan föreställa sig ljudkvaliteten på den tidens skivor. År 1916 blev det biosalong i samhället med stationär biograf. Föreställning var det varje söndag i två omgångar, priset var 50 öre för biljetten. Från 1914 och framåt utökades industrierna, ett glasbruk kom till, folk kom från många håll för att arbeta här, fösst var det tyskar, men de flesta kallades hem till kriget, så var här finnar och framför allt folk från Smålands glasorter. Med det nya folket kom nya impulser, många av dem stannade kvar här och blevo bosatta, några kommo med i sockenstyrelsen.

Allt efter som industrierna växte, blev befolkningen allt mera industriarbetare och dessa hade en politisk gåpåareanda och försökte komma in i kommunala styrelser. Dock hade vid första kommunalfullmäktigevalet 1918 de gamla allmogemännen majoritet och det var inte lätt för nya åsikter att göra sig gällande. Detta kom till synes då vi, en del ungdomar 1919 beslötö bilda en idrottsförening och sökte kommunalt bidrag. Det blev ett bleklagt nej från fullmäktiges sida, men föreningen kom ändå till stånd tack vare det stora intresset från ungdomens och några förstående sockenbors sida. Detta år bildades en förening för "Folkets Park", en förening som ännu finns till. Ett trädbevuxet område invid samhället arrenderades och en dansbana uppfördes. Ett par år hade en dansbana legat ute i ett skogsområde, men det var oekvämt att färdas dit, det fanns knappast någon väg. Innan dess hade den gamla skytteparken varit festplats, men skytteföreningen hade avsomnat för länge sen. Den första dansbanan i Folkets Park var en utomhusdansbana, men några år senare uppfördes en överbyggd och ett Folkets Hus tillbyggdes vid banans ena sida. Genom en brand ödelades såväl hus som bana, men föreningen byggde åter upp och ännu står dessa kvar. Dansbanan är dock inte mycket i bruk numera. Bilarna ha lagt om folks vanor. Alla skola ut till andra orter under fritid. Men under många år, ända fram till åren efter sista kriget har Folkets Park varit samlingsplatsen för ungdomen under sommartid, liksom biografen varit det under höst och vinter. Vanligen ha tillställningarna i parken gått stödat tillväga. Visserligen förekom det under 1920 talets år, under den tid vi som unga höllo till där, någon gång bråk på grund av dålig nykterhet, men det blev inga stora kalabaliker, ordningen har f.ö. hållits god med polis och ordningsmän.

Klasskillnad mellan ungdomar har givetvis märkts i någon mån, dock inte av någon vidare betydelse. Det var mest i skolan som den framträdde, där rikemans barn gärna ville göra sig gällande, i parkerna kan man knappast tala om sådan. Det fanns visserligen något av översitteri hos de glasarbetande som kommo hit från andra orter, men dessa sattes snart "på plats". Kortspel förekom några år i parken, men det var mestadels äldre personer som inte hade lust att delta i dansen. Vid parfesterna brukade förekomma uppträdande av sångare, trollkonstnärer och små teaterscener. Något som vanligen uppskattades högt av publiken var de s.k. bondkomikerna.